

Ըստեղ ամենուհե հետեւութիւնը
 կրնայ պարզապէս բմբռնուիլ ։ Ինչպէս
 Աւարդայի ուրիշ տէրութեանց պաշ-
 տանեալներուն , նոյնպէս ալ ԼորտՍ-
 ինսիկի հրաւերեցած ժամանակ , պիտի
 թարգմանչուի զարձան Արեւելեան
 խնդրոյն մէջ մտղորդել այնպիսի հիմանց
 վրայ՝ որ կանխաւ մտնաւոր շահու մը
 համար պարտաստուած է ։ Ստիպոյն ան-
 կարելի է գիտնալ թէ ինչպիսի հաւա-
 նակամարար ի՞նչ կերպարանք կրնայ բա-
 րտանալ ։ Ըստ միայն կատարելագործ ըս-
 տողք է , որ մինչեւեւ Ռուսիան Գաղղի-
 եի Եւրոպայի ուրիշ տէրութիւններն
 այս խնդրոյն զբաղեցան , Մեծն-Ֆրի-
 տանիս մինչև ցարդ ուրիշ բանի հա-
 մար մեջ չնետուեցաւ , այլ միայն իր
 նախնիս է կրնալք ըսել անգիտիտիւնի քա-
 ղաբարհաւութիւնը պաշտպանելու հա-
 մար ։ Ռուսիայ դեպքանկանան դրա-
 թիւնները շատ մ'առաջարկութիւններ
 ալ կը պարունակեն , և Տաճկաստանի
 մէջ ընդ հաճաք ընկերական բարեկար-
 գութեան ծրագիր մը կը գծեն Էթե-
 լէիւան խնդիրը մէկ կողմ թողլով հա-
 մար , աշխարհադրոական տեղեկութիւն-
 ներ կու տան , վարչական կողմէս թեման
 դատաստանական օրինակ , զինուորական

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

բարեկարգութեան, երեսման, դաստիարակութեան, կրօնական հաւատարմութեան և ազատութեան վրայ կը խօսին, որք ներկայ դարուս դրական յառաջդիմութիւնը կը կազմեն:

«Ասկայն այս թղթակցութիւնները քրքրելով պէտք է նաեւ ընդհանուր խաղաղութեան և Եւրոպայի շահերուն համար ալ թշնամական հեռուութիւն մը հանենք: Պատմութիւնն այս կէտիս վրայ կասկածաւոր լըլըլ կը խրատէ մեզ: Ուստիս Եւրեկայ մէջ մեծ պարտականութիւն և մեծ քաղաքականութիւն մ'ունի ի դորձ դնելը: Ուստիս իր պաշտօնը կը կատարէ Եւրոպայի կեդրոնական երկիրներուն մէջ, ուր իր ներկայութեամբ ընդհանրապէս բարձր մ'է: Բայց արեւելեան Եւրոպայի մէջ այնպիսի խնդիրներ կան՝ որք թեքեա Եւրոպայի կէս մասին տպագրան կը պարունակեն: և այնպիսի շահեր ալ կան պաշտպանութեան, որք՝ ով ինչ կըսէ թող ըսէ՝ օսմանեան կայսրութեան ամբողջութեան, պահպանութեան և եւութեան հետ նայեցած են: »

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վանուրեան դաւառին ընդհանուր կառավարիչ Ս. սեմ. Սիւրհանդան երկուշարթի սուր Ս. սեմ. նայի շուգեանով մայրաքաղաքս հաւատ:

Սիւրհան (Օսմանեան նաւատորմին հրամանատար Ս. սեմ. Սիւրհան) շան երեքշարթի օրը մայրաքաղաքս եկաւ, եւ քիչ օրէն Սիւրհան պիտի վերադառնայ:

Պէրութէն Քուսիէն ա' Օրեան լրագրին գրուած նամակ մը կը պատմէ թէ Սիւրհան Ս. իւրեթին շատ մը նա հանդերձ, որոց բնակիչները մեծ մասամբ տաճիկ են, ի կանանս ժողովրդոց Ս. սեմ. Տալուտ փաշային կառավարութեան ներքեւ օր քան զօր զարգանալով տեսնելով հանրագրեր ուղղեր են Ս. Վրան եւ Պէրութի եւրոպական հիւպատոսաց խնդրելով որ իրենք ալ իրանանս դաւառին հետ միացուին: Ս. Վուր ժողովրդոց այս խնդրանաց վրայ պէտք եղած քննութիւնները Սիւրհան կառավարիչ Ս. Ս. սեմ. Քալուտ փաշային յանձնէր է, որոյ իշխանութեան ներքեւ կը գտնուէին յիշեալ նահանգները. ուստի Ս. Վուր փաշան ալ կը ջանայ եղեր աղերսադիր մատուցանողներն իրենց դիտարորութենէն դարձնել, Սիւրհան թէ Ս. սեմ. Տալուտ փաշան Ս. Պօրթէն քանի մ'արտօնութիւններ խնդրէր է, ծանուցանելով միանգամայն որ եթէ չչնորոգուին իր հրաժարականը պիտի սույ եղեր:

ՀԱՌԱՐԱՊԱՌՐՔ

Փարիզ 15 յունի. առաւօտ. Զինուորական օրինաց ամբողջութեան օրէնսդրական ժողովէն ընդունուեցաւ 60ի դէմ 200 քուէով:

Օրէնսդրական ժողովն յունիս 27ին վերստին պիտի գումարի:

Մօնիթէօն կը ծանուցանէ թէ Ա. Ռիւկայի Միացեալ—Նահանգաց մէջ կրանթ զօրապետին նախագահ ընտրուելու խիստ հաւանական կերեւի: Յայտնի է թէ ինքն ալ պիտի ընդունի:

Լիւպօն. — Երեսօրեանաց ժողովը ըստ ընկեցաւ, Նոր ժողովը ապրիլ 27ին պիտի գումարի:

Վալինկիլըն 14 յունի. — Ծերակուսին մէկ քուէին վրայ կրանթ զօրապետը պաշտօնէն հրաժարեցաւ:

Սթանիւն Նորէն իր պաշտօնին անցաւ: Փարիզ 14 յունի

Օսմ. քոնսուլատէ
Փարիզ 3) 60—30 70
Լոնտոն 30) 30—30 1/2
Օսմ. փոխ. 1863) 237 50—240

Սեր աղգային քաղաքականութեան հաշուեկշիռը՝ զոր անցեալ տարիները փնտռելով գտնուեցինք, այս առիթով ալ յաջող վիճակի մէջ չենք հասնում: Ս. յա փնտռեան երբ պիտի լըցուին. — այս կէտիս վրայ բաւական յոյսեր անուշինք, որք դժբաղդաբար տակաւին թերի և անկատար մնացած են. այսու ամենայնիւ չենք ուզեր մեզ զմեզ յաւաստութեան տակ և և ազգն ալ յաւաստեցնել: Այլ քանի որ մեր դործոց յաջողութեան և ձախորդութեան պատճառը մեր շատ կամ քիչ աշխատութեան վրայ կը կախանայ, բաւական է որ չկատարուէ կարելի եղածին չափ ձախորդութեանց դարման տանելու միջոցները փնտռենք:

Վրդաբեւ աշխարհիս վրայ ամեն ձախորդութեանց առաջին առնուելը երեթէ անհնար է, քանզի ձախորդութիւններ ալ կան՝ որոց յաջողութիւնը մարդկային կարողութիւնէ վեր է. սա. կայն եթէ պատմութեան մատեանն ներք քրքրենք, կրնանք համարել որ ամեն մեծամեծ ձախորդութիւններ ալ իրենց բնական պատճառներն ունին, պատճառներ՝ որք ի սկզբան փոքր բանիւ ծագումն առեր եւ երթալով մեծցեր ու անյալթելի եղեր են, Ս. մեռէն հզօր եւ աշխարհակալ ազգերն իսկ միանգամայն պատճառներու ժամանակին դարման տալով չլըլըլուն պատճառաւ, յետոյ իրենց կործանումը բերեր են, Ս. հաւայտալի վտանգաւոր է կարճատեւութիւնը անհոգութիւնն ու ազգային անփութութիւնը թէ՛ ազգաց եւ թէ՛ անհատից համար:

Սեր աղգային դործերուն կանոնաւորութիւն եւ օրէնք դնելով, ապագան հորալու նպատակաւ եղած ջանից ի դերեւ երեւումը վրայ ամեն քրս ալ ողբալէ չենք դարձիր: Բայց երբ դործելու կողմանք, ամեն մէկս մէկ մէկ ծանրալ կը բռնենք, կամբը նաւ չենք դործեր, այնպէս որ այսօրւան օրս ապագային վրայ խորհողներն եւ զայն իրապէս բարոյեցող աշխատողներն իրիստ քիչ եւ հազուադէպ են: Սահմանադրութիւնը — քանզի անկարելի է ասոր վրայ լըլըլ երբ խնդիրն աղգային զարգացման վրայ է — Սահմանադրութիւնը տակաւին խիստ քիչերը հասկցան. իսկ շատերը նորաձեւութիւն մը կարծեցին, ուրիշներն ալ ասոնց նմանեալ համար սահմանադրական եղանակաւ գիտնալով իրենց ճշմարիտ պարտքն ու իրաւունքը. մնացածներն ալ ուրիշ դիտարմանք ծառայեցին, Ս. սեմ. դէմ ունենալ ալ հիմութեան եւ անհոգութեան վարժուած ըլլալով սահմանադրութիւնը վտանգաւոր նորութիւն մը համարեցին եւ տեսակ պետակ դաւեր նիւթելին անոր էութեան դէմ, կամ վատահամբաւելու աշխատեցան:

Ս. յալէս ունայն վէճերով ժամանակ անցաւ առանց դործ մը տեսնուելու. եւ երբոր կարգը դործադրութեան եկաւ, ամեն մէկը մէյմէկ կողմ քաշելով, եւ ազգին մեծագոյն մասն ալ լուսաւոր հասարակաց կարծիք մը կաղմբու, հանրութեան դործոց ընթացքին վրայ աշխուրջ հսկելու, վարչութիւնը զօրացնելու եւ ազգային մարմնայն հետ գլխոյն ունենալիք յարաբերութիւնները ներդաշնակութեան մէջ պահելու վիճակի մէջ չլուսուելով, մարմինը գլխոյն սընտեղ չտուաւ, գլուխն առաւել տկարացաւ եւ չկրցաւ մարմինը կառավարել, եւ այսպէս թէպէտ բոլորովին չմեռաւ, բայց տեսակ մը հարու մաշի երթալով եղաւ, որ ոչ մահ է

ոչ ալ կեանք: Սահմանադրութիւնն այս վիճակին մէջ է, ոչ մեռեալ ոչ կենդանի: Նոյեալ տարի ազգու յորդոր, ներսուինք կենդանացնելու համար, մեր խօսքերը «ձայն բարբառոյ յանապատի» եղան. աւերութեան բաղմադրալ վիճակն եւ ազգին ալ սահմանադրական կենաց դեռ անտարմադիր գտնուելը մեր այն բաղձանաց յորդիւնս դաւուն արդեւ եղան:

Ս. յա տարի՝ առանց մեր յորդոր, ներք դադրեցնելու՝ կողմն խնդրին բուն երթալ, եւ այս անկանոն վիճակէն երեւելով զարգացեալ վիճակի մը մէջ մտնելու հիմնական միջոցը փնտռուել. այն ատեն անշուշտ սահմանադրութիւն, լուսաւորութիւն եւ ամեն բան իրենք իրենց կողման: Սեր կարճատեւ սահմանադրական ընթացիկ մէջ թէպէտ մեծ մեծ գործեր չի կրցնիր կատարել, բայց մեծ դասեր սովորեցանք, եթէ վրան մտածենք եւ իրատ առնունք, Վրդը տակաւին նոր լուս էր սահմանադրութեան անունը, որոյ մոռիլ ազգեցողութիւնը կրցաւ զայն տու ինքն ձգել. բայց ազգին անտարմադրութիւնը շուտով նոյն ազգեցողութիւնը տկարացուց: Ս. մեռ ժողովրդի իրեն արժանի եղած կառավարութիւնը կուենայ, ով ինչ կըսէ թող ըսէ. ուրեմն պէտք է որ մեք ալ մեզ արժանի վարչութիւն մ'ունենայինք: Սահմանադրութիւնը հաստատուեցաւ, շատ աղէկ, բայց դործադրելու մարդիկ պէտք էին, եւ չենք կրնար ժխտել որ այս մարդիկ տակաւին չունենինք. քանզի եթէ ունենայինք, առաջին օրէն մեր դործը յաջողած էր, ուստի երբոր բաւական մարդիկ ունենանք սահմանադրութիւնը դործադրելու կարող, անշուշտ դարձեալ յաջողած պիտի ըլլայ, ինչպէս որ յոյս ունինք թէ պիտի յաջուի: Ս. մեռ ինքն դիւր դատարարական կը վերաբերելու ձգել. երբոր աղգային դաստիարակութիւնը զարգանայ, անտարակայն ամեն ալ անոր հետ յառաջ կը ըլլայ: Ս. մեռ այս օրս տղի տութիւնը մեր մէջ այնչափ զօրաւոր է, որ փոքր բարեկարգութիւն մ'իսկ ընելու համար շատ անգամ մեծամեծ արդեւ կը ծագին, Վաւառաց մէջ դեռ աղգային վարժարաններն իրենց անշարժ վիճակին մէջ են, տղայք տարիներով քրաքանութիւն կը կարգան եւ բան մ'ալ չեն սովորել: Ներք մայր բնի լեզուն անգամ ուղիղ խօսիլ եւ գրելու բոլորովին անկարող են. իսկ աշխարհի մէջ է, դիտարութիւնն ինչ է, քաղաքականութիւնն ինչ է, պատմութիւնն ինչ է, բնաւ չեն դիտեր: Տարցուր թէ մարդս ինչ բանով մարդ լըլըլ, դոհացուցիչ պատասխան մը չեն կրնար առնուել: Վրդ երբ նորահաս սերունդն այս վիճակին մէջ ըլլայ, ուր կը մնայ հին սերունդը, որ արդէն քաղաքակրթութեան անունն իսկ չլսող դարու մը մէջ ծնուեց. առաւ է ըսալ մեծի մասին:

Ս. մեռ ինքն ուրեմն որ ուսմանց հաւաքայիթ մտնէ ամեն խաւար հոգիներու մէջ. մարդիկ որ Վաւառաբանին վտեմպարը եւ եղբայրարարան փրկարար փրկաւարարութիւնը ծառայի մոտեւանոր մի եւ նոյն տղիներն եւ աղգէ երբ լուսանալ եղբայրաց մէջ, եւ տղիտութիւնը միւլեւանդութիւնն ու պատակաւորներն անհետ ըլլան:

Ս. երեսալէ մի վառուց Նիկայտոսի մէջ ունեցած սեփականութեան խնդիրը:

(Տես թիւ 827, 728 729)

Սեփականութեան իրաւանց մասին եգիպտական աղգայնոց ունեց պահանջ մնեցողն անարգարութիւնն անհաւատակելի կերպիւ ապացուցանելու եւ, կը մնայ բարեւոր մատակարարութեան խնդիրը. ասոր ալ նշոյլը դժբաղդաբար տեսնուած է մինչեւ յայտարարութիւնը Վրդեանալիք ընդ աղգային եկաւ մեռները միայն տարին 300 հազար դաւառ չի կրնան հասնիլ. ասոնց վրայ աւելցնելով Վրուսաղէ մայր կալուածոց հասոյթներն ալ, առ նաւալն 400 հազար դաւառ չի գումար մը կը գտնենք: Այս եւ կամեալին իրիտարէն մինչեւ այսօր դրեթէ բնաւ արդիւնք մը չտեսնուեցէ զատ Վրուսաղէ մայր կալուածներէն մէկ քանիս ալ ծախուած են: Տեղիկան Սիւրհան պէք Նիկայտոս զմտուած ատեն 1000 լըլըլ

բարութիւններ կը կրեն, բայց կամ անոնց օրինաւոր հատուցում տանալու անկարող կը գտնուին, կամ իրենց իրաւունքը չեն կրնար պաշտպանել, վաւան զի իրաւանց օրինաց եւ կանոնաց արդէտ կը գտնուին, Ս. յորուան օրս եւ մանաւանդ այսօր հետեւ այնպիսի դաւառ մը մէջ կապրինք եւ պիտի ապրինք, որ բիրտ ոյժը չկրնար բոլորովին իրաւանց եւ արդարութեան յաղթել. եւ եթէ պատահի որ զմտնք թշնամանէ, արդարութիւնը տեղը բերելու օրինաւոր միջոցներ չեն պակսիր: Վրդ բաղդաբար հայը դեռ իրաց այս վիճակին պատրաստուած չլըլըլ շատ անգամ իր իրաւանց ալ տէր չէ, եւ իր առանին վարչութիւնն իսկ բարեւոր չկրնար կառավարել: Ս. յա մեծ չարեաց դարմանը՝ տղիտութեան մեղք փարաքալու եւ ուսմանց ու կրթութեան ջանք վառելու դործին մէջ կեցած է: Ս. մեռն տղիտութեան դէմ մարմնիլը մեր առաջին պարտաւորութիւնն ըլլալու է, զի անոր յաղթելով՝ ուրիշ ամեն դժուարութեանց ալ յաղթած կըլլանք: Տես է միայն մեր փրկութիւնն ու ապագայն, եւ ոչ ուրիշ տեղ:

Նոյեալ տարուան մէջ եթէ մեք չկրցանք սահմանադրութիւնը վերականգնողանք, դժբաղդաբար մեր կաթոլիկ եղբայրներն ալ իրենց ունեցած աղգային իրաւունքը դոհուած տեսան, Ս. այց իրենց ընդհանուր բողոքներն անժխտելի կերպիւ ապացուցին. որ Վ. եր. Տաւուս իր անփութ կանին մէջ իրաւունք ունէր արդիւրեւ մտեան քաղաքակրթութեան դաւադարները «ժամատուտ» կոչելու: Կաթոլիկ հայը՝ որ ժամանակ մը կղերին ձեռք հլու դործիք մ'եղած էր, ուսման եւ կրթութեան շնորհիւ իրաւունքի եւ իրաւանց բռնարարութեան դէմ կը բողոքէ: Կղգայ որ հայ է, կը ծանօթ իր վաղեմի աղգութիւնը՝ զոր երբեմն տղիտաբար արհամարհելու վարժուած էր օտարազգի քաղաքներու կամ անոնց արքանեկաց ձեռք, եւ յոյս կուտայ օր մը քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան չաւղին մէջ իր եղբայր ընթացակից գտնուելու: Թող ամեն մարդոց խիղճներն յարգուին. թող ամեն կրօնք իր սրբալիքի մէջ պարտ ու պատշաճ պաշտամունքն ընդունի: Բայց ինչո՞ւ կրօնից պաշտօնեայնէրը նախանձու եւ ատելութեան դործիք ըլլան:

Ս. աղթներ ուրեմն որ ուսմանց հաւաքայիթ մտնէ ամեն խաւար հոգիներու մէջ. մարդիկ որ Վաւառաբանին վտեմպարը եւ եղբայրարարան փրկարար փրկաւարարութիւնը ծառայի մոտեւանոր մի եւ նոյն տղիներն եւ աղգէ երբ լուսանալ եղբայրաց մէջ, եւ տղիտութիւնը միւլեւանդութիւնն ու պատակաւորներն անհետ ըլլան:

Ս. երեսալէ մի վառուց Նիկայտոսի մէջ ունեցած սեփականութեան խնդիրը:

(Տես թիւ 827, 728 729)

Սեփականութեան իրաւանց մասին եգիպտական աղգայնոց ունեց պահանջ մնեցողն անարգարութիւնն անհաւատակելի կերպիւ ապացուցանելու եւ, կը մնայ բարեւոր մատակարարութեան խնդիրը. ասոր ալ նշոյլը դժբաղդաբար տեսնուած է մինչեւ յայտարարութիւնը Վրդեանալիք ընդ աղգային եկաւ մեռները միայն տարին 300 հազար դաւառ չի կրնան հասնիլ. ասոնց վրայ աւելցնելով Վրուսաղէ մայր կալուածոց հասոյթներն ալ, առ նաւալն 400 հազար դաւառ չի գումար մը կը գտնենք: Այս եւ կամեալին իրիտարէն մինչեւ այսօր դրեթէ բնաւ արդիւնք մը չտեսնուեցէ զատ Վրուսաղէ մայր կալուածներէն մէկ քանիս ալ ծախուած են: Տեղիկան Սիւրհան պէք Նիկայտոս զմտուած ատեն 1000 լըլըլ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ